

Troms og Finnmark fylkeskommune
Romssa ja Finnmarkku fylkkagielda
Tromssan ja Finmarkun fylkinkomuuni

ELMO
TROMS OG FINNMARK

OFGÁ
ROMSSA JA FINNMARKKU

Ombudsblikket på barnehage-, skole- og opplæringsmiljøene i Troms og Finnmark

2020/2021

Årsrapport
Elev- lærling- og mobbeombudene
i Troms og Finnmark

Årsrapporten
kommenterer barn og unges
hverdag fra ombudsblikket,
og i rollen som brobygger
mellom individ og system.
Vi kommer med konkrete **råd**
og anbefalinger som
bidrar til **tryggere**
oppvekstmiljø.

Anita Lervoll

anita.lervoll@tffk.no
904 76 498

Gøril Figenschou

goril.figenschou@tffk.no
904 76 498

Jon Halvdan Lenning

jon.halvdan.lenning@tffk.no
904 76 498

INNHOOLD

- 4 **Lytte, anerkjenne, handle**
- 5 Ombudsblikket
- 14 **Statistikk: Fortellingene bak tallene**
- 18 Engasjementskart, barnehage & grunnskole
- 20 Engasjementskart, videregående opplæring
- 24 **Barnehage, grunnskole & videregående**
- 25 Barnehage – hvem utøver mobbeatferd i barnehagen?
- 28 Grunnskole – den sterke følelsen av utenforskap
- 30 Videregående opplæring –
«elever og lærlinger melder om at det er utrygt å be om hjelp»
- 32 **Ombudenes fokusområder**
- 33 Barn og unges medvirkning
- 36 Håndtering av en mobbesak er langt mer enn saksbehandling
- 37 Sjekkliste for aktivitetsplan
- 38 Analyserommet
- 40 **Ombudene vurderer status på tidligere anbefalinger**
- 41 Anbefalinger for barnehager og grunnskoler
- 42 Anbefalinger for videregående opplæring

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

LYTTE

**ANER-
KJENNE**

HANDLE

OMBUDSBLIKKET

Ombudene har god kjennskap til lover og regelverk knyttet til barns rettigheter. Vi har relevant utdanning knyttet til, og erfaring fra arbeid i barnehager, skoler og ledelse av disse. Vi har erfaring fra å være foreldre, og vi har kjennskap til utdanningssystemet. Dette bruker vi aktivt i våre jobber som ombud.

Summen av dette bidrar til at vi kan bruke et profesjonelt og faglig blikk i refleksjoner rundt tiltak for sårbare barn og unge. Det er dette vi kaller ombudsblikket, som:

- **Lytter**
- **Anerkjenner**
- **Analyserer**
- **Handler**

Ombudsblikket tar utgangspunkt i lovverket. Barnehagelovens kap. 8 og opplæringslovens kap. 9A er tydelig på at det er barnet og elevens subjektive opplevelse av egen situasjon som skal ligge til grunn for vurdering som skal gjøres.

Barnekonvensjonens art. 3 om vurderinger av barnets beste ligger til grunn i alle våre vurderinger.

Med ombudsblikket går vi inn i ulike henvendelser/problemstillinger, og vi vet at individet møteret mangfold av systemer. Vår rolle er å følge loverket, opptre nøytralt og støttende, vekte saken likt for alle parter, ut ifra aktuelt lov og regelverk.

BLIR ELEVEN HØRT PÅ EKTE?

▶▶ HVEM TROR VI MEST PÅ?

Vi opplever at voksnes lojalitet av og til kan være større mot andre voksne, mot kollegaer enn til barn og unge. Følgende utsagn kan forsterke følelsen av bagatellisering, og å ikke bli tatt på alvor:

- «det er ikke mobbing»
- «det var ikke det som skjedde, du er så nærtakende – du må lære å tåle litt mer»
- «han er bare sånn, han mener ikke noe vondt med det»
- «han har hatt det så vanskelig i det siste, vi gjør ikke noe med det nå»
- «de blir aldri fornøyd, uansett hvor mye vi gjør»
- «hun overbeskyttende mora lager dette til et større problem enn det faktisk er»

Med ombudsblikket ivaretar vi barnets perspektiv, og minner om barns rett til å bli hørt i saker som vedrører dem, og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, jf Barnekonvensjonen art 3, og art 12 Grunnloven §104 og forvaltningsloven §17.

HVA SKJER NÅR OMBUDET KOBLES INN I EN SAK?

Vi kommer med et nytt blikk inn i samtalen, og vil forsikre oss om at alle har den samme forståelsen og forventninger til hverandre og rolle-avklaringer over hvem som har ansvaret for hva:

Hva vi skal vi snakke om?

Hva handler saken om?

Hva er målet?

Hvor vil vi?

Jeg har hatt veldig god hjelp og støtte hos mobbeombudet. Han ser og han forstår. Han er med å sette ord på utfordringer, viser til erfaringer og har kunnskap om mobbing og følger av mobbing. Han har vært til uvurderlig hjelp.

– Hilsen fra en pappa!

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

HVEM SIN JOBB GJØR OMBUDET?

Gjennom skoleåret 2020/21 er elev, lærling og mobbeombudene i Troms og Finnmark blitt kjent med 306 fortellinger om barn og unge som har erfart å ikke få god nok hjelp i egen barnehage, skole, lærebedrift, kommune eller fylke.

Foreldre fortviler over at skolen bagatelliserer at deres barn ikke blir fulgt opp når det gjentatte ganger utsettes for trusler og vold i skolegården. Elever kvier seg for å fortelle at de opplever ensomhet i skolehverdagene, eller for å klage på læreres undervisning i frykt for å bli straffet med lavere karakterer. Lærlinger tør ikke si ifra at opplæringen ikke er god nok i frykt for å bli oppsagt.

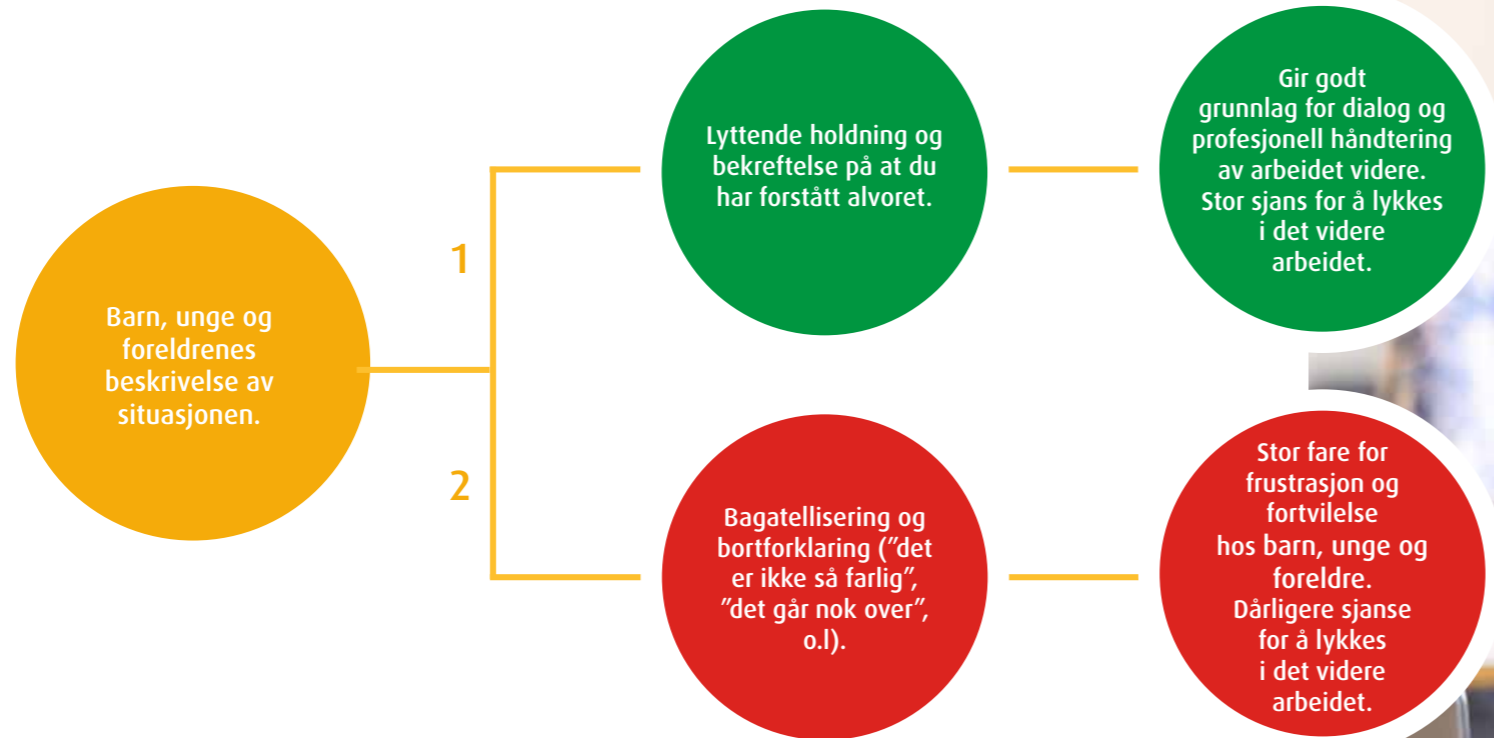
Det finnes ulike grunner for å kontakte ombudene, en vet ikke hvem man kan spørre, en opplever å ikke bli trodd, eller at ingen vil hjelpe.

- ▶ Ombudene møter deg gjennom å **LYTTE - ANERKJENNE - HANDLE**
- ▶ Vi er sterke og stødige, snille og bestemte- vi skal være til stede og ikke gi opp!
- ▶ Vi tror på din fortelling, og vi vil hjelpe til med å finne hvem som kan gjøre en forskjell slik at hverdagen din blir bedre.

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

Når ombudene kontaktes sjekker vi først hvilket lovbrudd som skal forebygges eller stoppes. Hva skulle vært gjort tidligere? Hvilke rettigheter er ikke fulgt opp? Videre blir det viktig å ansvarliggjøre riktiginstans. Hvem har sviktet, hvor i systemet ligger svikten?

Ombudene opptre som uavhengige ressurspersoner, og prøver å bygge og gjenopprette tillit mellom individ og systemnivået.

Samfunnet er ikke tjent med at enkelt individ mister tillit til systemet, og for å lykkes i rollen som brobyggere må uavhengighet i ombudsrollene sikres. **Grunnlaget for vårt arbeid ligger i verdidokumentet.**

Ombudene får høre altfor mange historier der barn, unge og deres foreldre opplever å ikke bli tatt på alvor. Barnehagelovens kap. 8 og opplæringslovens kap. 9A er lik for alle, og lovene er styrende med en oppriktig tro på din subjektiv opplevelse. Likevel opplever mange å ikke bli trodd.

Om du ikke blir trodd av de som skal hjelpe deg, så treffer heller ikke hjelpetiltak.

Ombudene opplever at hjelpetiltak og planer ikke er konkrete nok, og vil derfor anbefale alle med ansvar for barn og unge om å sette seg grundig inn i det sårbare barnets/ungdommens hverdag med et helhetsblikk før tiltakene konkretiseres. Ombudets hovedoppgave er å bidra til at neste steg i opplæringshverdagen blir tryggere og mer forutsigbar.

Hva kan, og må, gjøres videre i egen barnehage, skole, lærebedrift, og må flere hjelpeinstanser kobles på?

Ulike henvendelser håndteres ulikt fra ombudene, vurdert ut ifra om hjelpen er tilfredsstillende i lokalt system, eller om ombudet må være en pådriver, og til stede, i saken fremover.

Ombudene opptre som uavhengige ressurspersoner, og prøver å bygge og gjenopprette tillit mellom individ og systemnivået.

Om du ikke blir trodd av de som skal hjelpe deg, så treffer heller ikke hjelpetiltak.

Hva kan, og må, gjøres videre i egen barnehage, skole, lærebedrift, og må flere hjelpeinstanser kobles på?

HVORFOR ER IKKE OMBUDET TILSTEDE DER DU ER?

Forhåpentligvis er det fordi at din barnehage, skole eller lærebedrift er skikkelig god på ivaretagelse av deg som barn, elev eller lærling.

Vi kjenner til svært mange gode fortellinger fra barn og unges hverdag:

- Vi kjenner til læreren som ringte seint på kvelden for å forberede den sårbare eleven om at det kom til å bli en endring på planlagt oppstart dagen etter.

- Vi kjenner til lærebedriftens faglige leder som vektlegger det sosiale arbeidsmiljøet like mye som det faglige, og som legger opp til å spise pizza sammen med lærlingene en gang i måneden.

- Vi kjenner til barnehage- og skoleeieren som bevisst og systematisk kurser sine ansatte i relasjonell kompetanse.

“ Vi opplever at **mobbeombudet** ikke er godt nok kjent i samfunnet. Muligens vil et besøk på skolene hjelpe... på f.eks. foreldremøtene. ”

Vi lærer mye av det gode arbeidet som gjøres i mange barnehager, skoler, lærebedrifter og opplæringskontor. Dette er erfaringer vi tar med oss videre i forebyggende arbeid om trygge og gode lærings- og arbeidsmiljø.

Det er fortsatt noen kommuner og skoler som ikke har tatt kontakt med ombudet.

- Vet ikke barnehage- og skoleeiere at vi er ressurspersoner for barn og unge i hele fylket?

- Vet ikke barn, unge og foreldre at vi finnes, og hva vi kan bidra med?

Vi jobber fortsatt med å fortelle at vi er fylkestingets ressurspersoner for barn og unge, og vi trenger fortsatt hjelp til å formidle dette videre, slik at de som behøver det kan kontakte oss.

Vi møtes der dere er, og kommer gjerne til din barnehage, skole, lærebedrift eller lærlingsamling!

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

Statistikk: Fortellingene bak tallene

Siden oppstart av ombudstjenesten 01.05.2017 har elev-
lærling- og mobbeombudene mottatt **1046 henvendelser**.

Ved mottak av disse henvendelsene og i samtaler med barn, unge, foreldre og ansatte blir vi kjent med ulike perspektiv, og i ombudsrollen vurderes tiltak i hver enkelt henvendelse ut ifra prinsippet om barnets beste, i tillegg til aktuell lov.

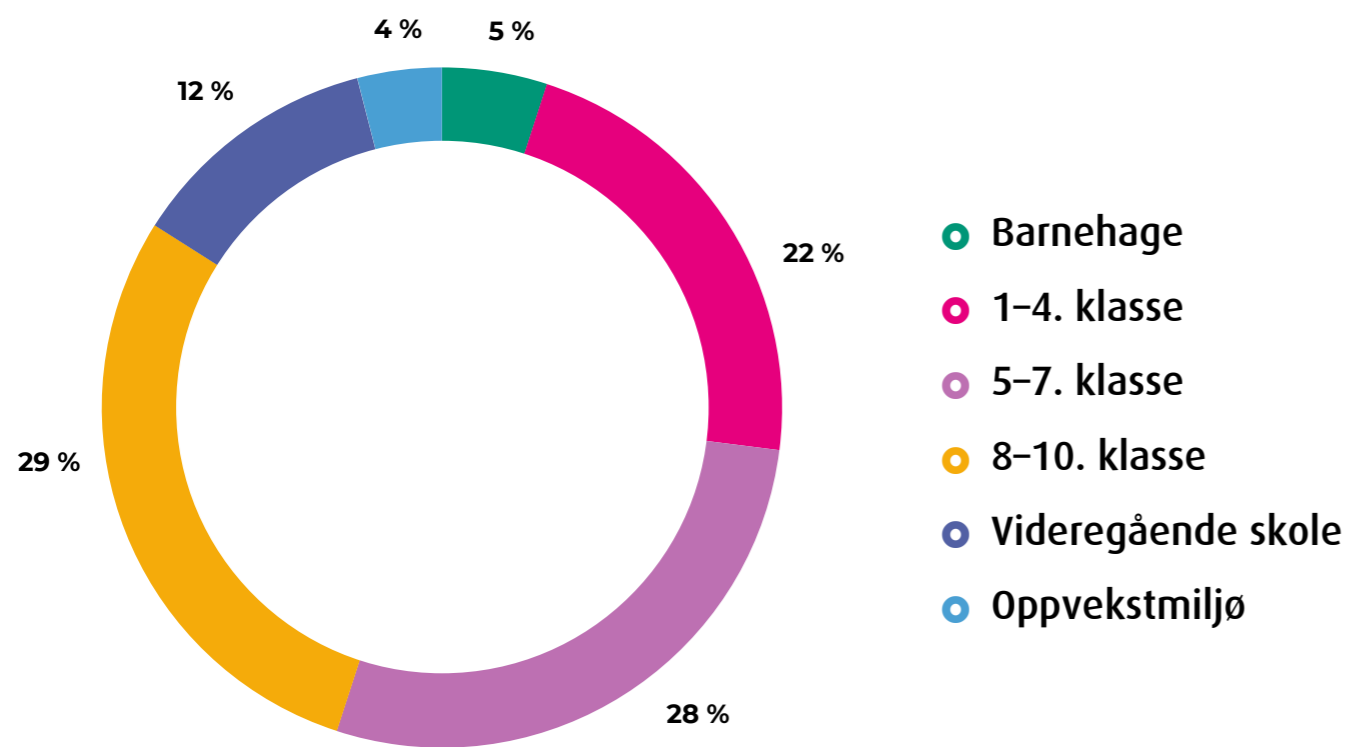
Det har vært en økning i antall individsaker dette året, sammenlignet med skole-
året 2019/2020. Smittevernsrestriksjoner pga. Covid-19 har preget hele landet, og statistikken for skoleåret 2020/21 må vurderes i denne sammenheng. Det har vært færre oppdrag enn tidligere, og da spesielt fysiske oppdrag. Det har vært noen digitale møter og foredrag, og spesielt skolene i Finnmark har blitt bedre i bruken av det digitale. Fra 1. mars 2021 og til 1. august har det vært få oppdrag pga. skifte og tilsetting av nytt mobbeombud.

Skoleåret 2020/21 har vi mottatt **259** henvendelser som omhandler retten til et trygt og godt barnehage- og skolemiljø. Jf. barnehageloven kap. 8 og opplærings-
loven kap. 9A.

Figuren viser hvordan henvendelsene er fordelt på de ulike årstrinn:

79% av henvendelsene til mobbeombudet gjelder forhold i grunnskolen. I tall betyr dette at mobbeombudene sist skoleår ble kontaktet i 205 saker som gjelder barnetrinnet (1.-4. klasse), mellomtrinnet (5.-7. klasse) og ungdomstrinn (8.-10. klasse). De siste årene har det vært en tydelig utvikling med flere henvendelser som følge av utfordrende saker i ungdomsskolen.

Figuren viser hvordan henvendelser fra elever og lærlinger fordeler seg gjennom opplæringsåret 2020/21:

I tillegg til opplæringslovens kap. 9A har elev- og lærlingombudet motatt 47 henvendelser som omhandler andre deler av opplæringsloven og arbeidsmiljøloven.

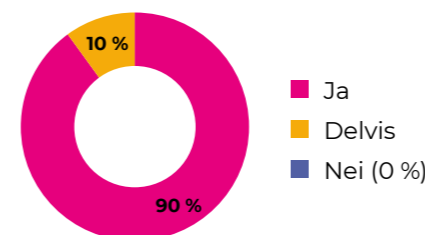
Evaluering – «De fleste får det bedre»

Ombudene har jobbet på bestilling fra fylkestingspolitikere i Troms og Finnmark i fire år. Mobbeombudenes oppdrag er å være uavhengige ressurspersoner som skal kunne hjelpe barn, unge og foreldre som opplever at barnehagen og skolen ikke er et trygt sted å være. I tillegg jobber ombudene forebyggende og bidrar med veiledning og kompetanse for å skape et best mulig barnehage-, skole- og oppvekstmiljø også på systemnivå.

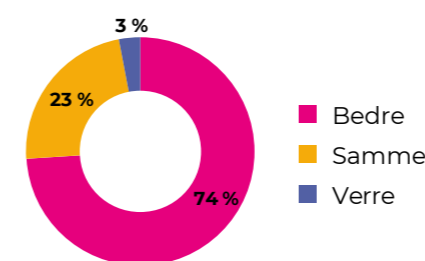
Men hvordan er effekten av å være i kontakt med ombudene?

Får barn det bedre og opplever foreldre noen endring i situasjonen? Vi har gjennom Easyquest spurt 50 foreldre som har vært i kontakt med mobbeombudet skoleåret 2020/2021 om hvordan de har opplevd støtten og hjelpen de har fått, og om det har ført til noen endring i situasjonen. Det kom inn svar fra 30 foreldre, og svarene gir oss en liten pekepinn på hvordan ombudsordningen fungerer.

Hjalp mobbeombudet deg å komme videre i arbeidet med saken?

Hvordan er situasjonen for ditt barn pr. i dag?

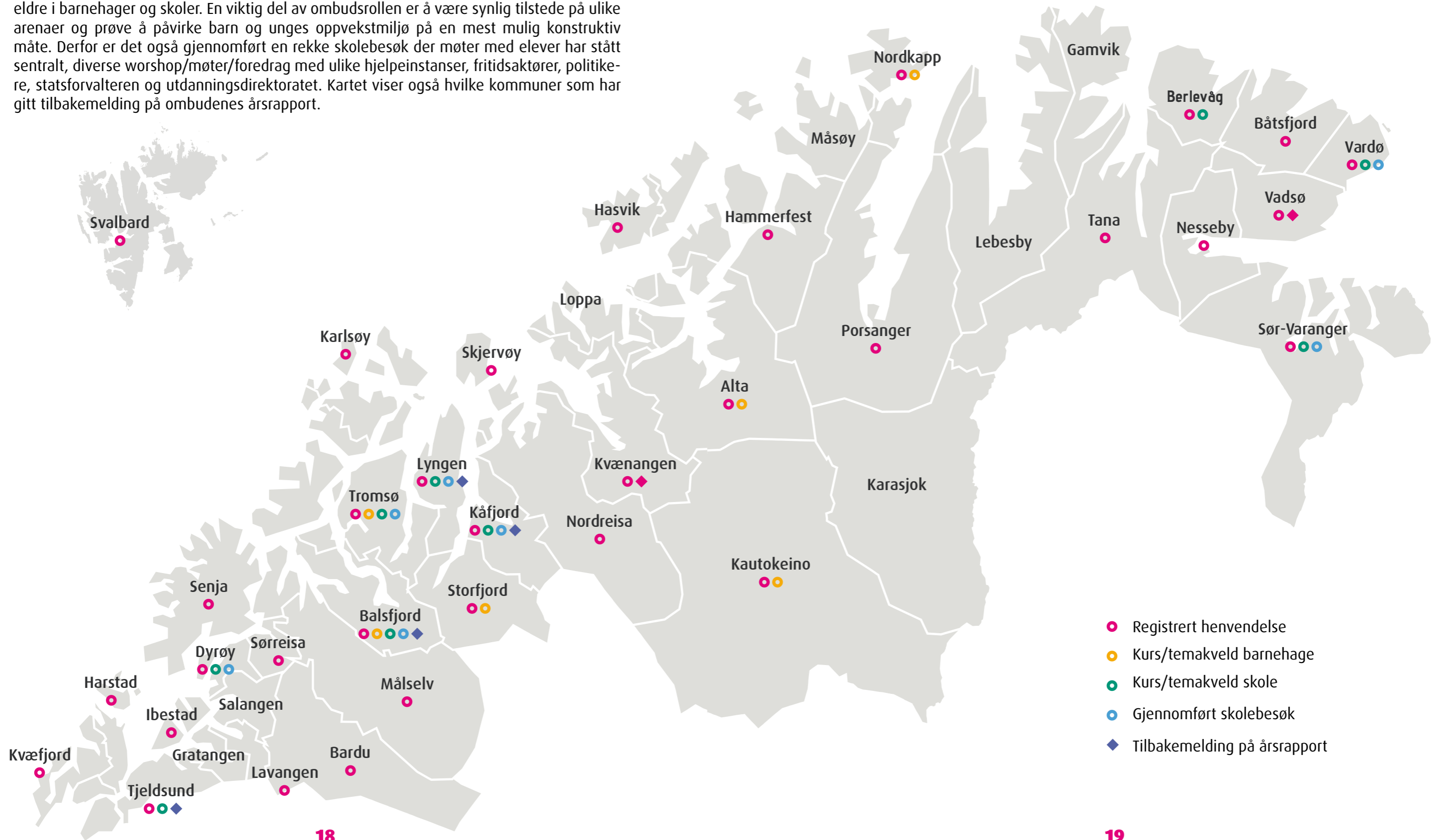

På bakgrunn av svar og kommentarer kan det tolkes at arbeidet som mobbeombudet gjør gir et positivt bidrag til barn, unge og foreldre som står i en vanskelig situasjon. Samtidig viser også tilbakemeldingene at det fortsatt er behov for enda mer hjelp og støtte enn det mobbeombudet kan bistå med. Dette er også hovedgrunnen til at ombudenes anbefalinger er så tydelige. Barnehage- og skoleeiere må intensivere arbeidet med å forebygge og håndtere mobbing og utenforskap!

ENGASJEMENTSKART

► BARNEHAGE & GRUNNSKOLE

Det siste barnehage-/skoleåret har mobbeombudene i Troms og Finnmark gjennomført 83 eksterne oppdrag der hovedvekten ligger på workshop og temakvelder for ansatte og foreldre i barnehager og skoler. En viktig del av ombudsrollen er å være synlig tilstede på ulike arenaer og prøve å påvirke barn og unges oppvekstmiljø på en mest mulig konstruktiv måte. Derfor er det også gjennomført en rekke skolebesøk der møter med elever har stått sentralt, diverse workshop/møter/foredrag med ulike hjelpeinstanser, fritidsaktører, politikere, statsforvalteren og utdanningsdirektoratet. Kartet viser også hvilke kommuner som har gitt tilbakemelding på ombudenes årsrapport.

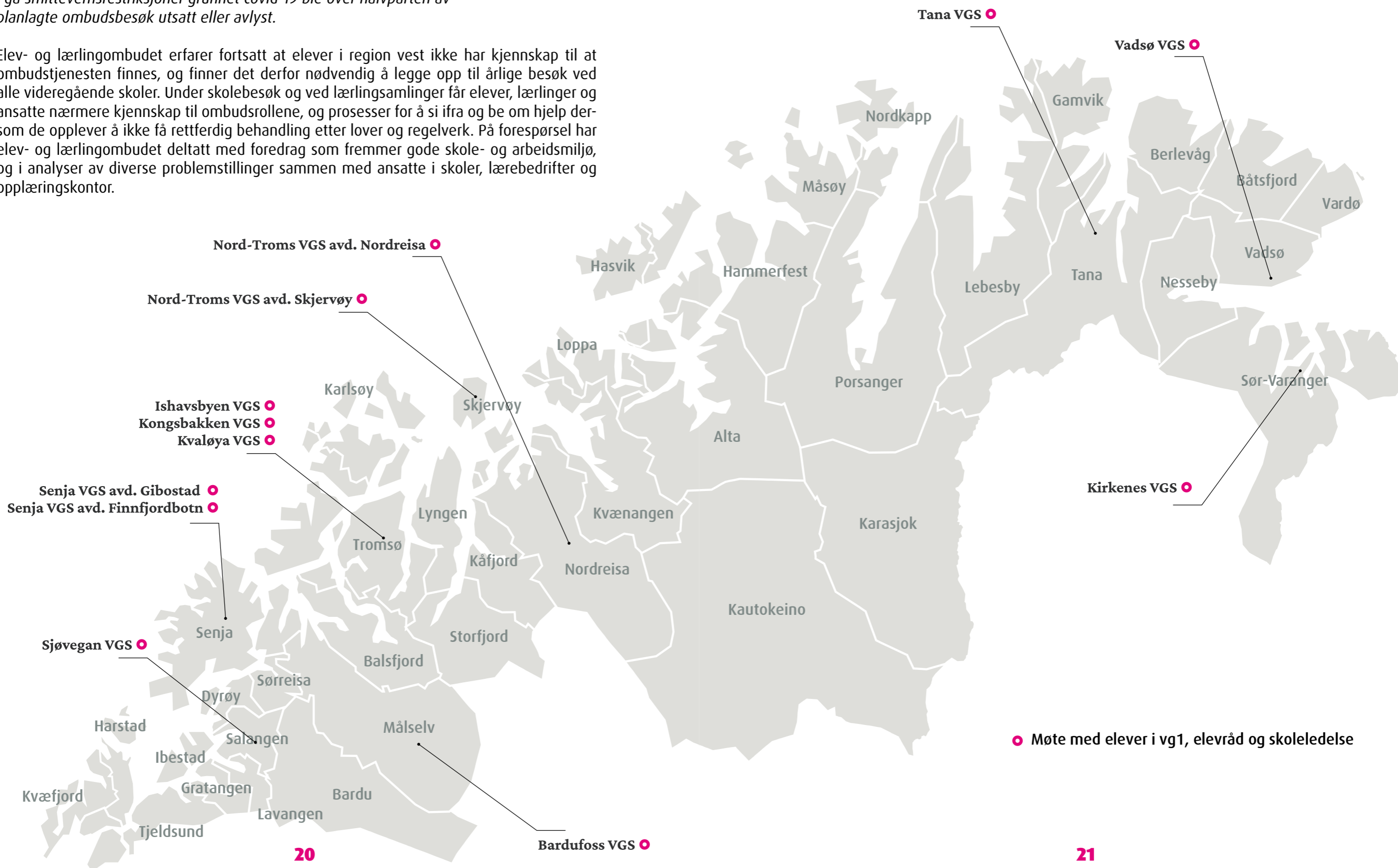

ENGASJEMENTSKART

► VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Pga smittevernsrestriksjoner grunnet covid-19 ble over halvparten av planlagte ombudsbesøk utsatt eller avlyst.

Elev- og lærlingombudet erfarer fortsatt at elever i region vest ikke har kjennskap til at ombudstjenesten finnes, og finner det derfor nødvendig å legge opp til årlige besøk ved alle videregående skoler. Under skolebesøk og ved læringsamlinger får elever, lærlinger og ansatte nærmere kjennskap til ombudsrollene, og prosesser for å si ifra og be om hjelp dersom de opplever å ikke få rettferdig behandling etter lover og regelverk. På forespørsel har elev- og lærlingombudet deltatt med foredrag som fremmer gode skole- og arbeidsmiljø, og i analyser av diverse problemstillinger sammen med ansatte i skoler, lærebedrifter og opplæringskontor.

Ombudene er jevnlig i kontakt med Ungdommens fylkesråd og Elevorganisasjonen i Troms og Finnmark

Kommentarer om ombudstjenesten fra disse er:

“ Ungdommens fylkesråd er imponert over ombudenes innsats i sine arbeidsoppgaver. Ikke bare opplever vi ombudene som en trygghet for dem som havner utenfor systemet, men de er veldig interessert i hvordan vi ungdommer kan være med å bidra til en bedre hverdag. Dette gjøres blant annet gjennom jevnlige og gode elevrådssamlinger, noe UFR er meget stolt og imponert over. Stå på videre!

– Ole Martin Melbøe Nygård,
Ungdommens fylkesråd

”

Johannes Lundvoll,
Elevorganisasjonen

Foto: Privat

“ Ombudene gjør veldig viktig arbeid når det kommer til mobbing, elevmedvirkning, osv. Vi har et godt samarbeid med ombudene, og vi har blant annet arrangert en elevrådskonferanse i lag. Vi hjelper hverandre i forskjellige saker, og vi kan si at kompetansen ombudene har er en god ressurs for oss og våre medlemmer på skolene rundt om i fylket.

– Johannes Lundvoll,
leder av EO Troms og Finnmark

”

**Barne-
hage**

**Grunn-
skole**

**Videre-
gående**

BARNEHAGE – HVEM UTØVER MOBBEATFERD I BARNEHAGEN

Ser jeg eller overser jeg?

«Det er mange måter å se på, eller å ikke se på. Hvordan vi bruker blikket, sier vent, «nå er det ikke din tur», eller måten vi med hele kroppen kan vise at vi er glade over eller irritert over noe den unge har sagt eller gjort. Disse premissene er uavhengige av alder, og gjelder å se til forskjell fra å overse eller ignorere. Honnet bruker i denne forbindelsen begrepene «usynliggjøring» eller det «å se igjennom» (Honnet, 2003, s. 98-117, i Lund og Helgeland, 2020, s. 50)»

Vi opplever at både foresatte og ansatte er mer bevisste enn tidligere på at barn i barnehagealder også kan utøve en mobbeatferd. Problematikken tas på alvor, og flere barnehager arbeider mer systematisk med forebygging og håndtering enn tidligere. Samtidig må vi ikke miste av synet at også ansatte og foreldre kan utøve mobbeatferd. Et spørsmål til refleksjon kan derfor være: «Ser eller overser jeg?»

Foto:Unsplash.com

Endringer i barnehageloven

Vinteren 2021 kom det endringer i barnehageloven, og for mobbeombudene er det spesielt endringene i kapittel VIII om psykososial barnehagemiljø som er viktige. Endringene trådte i kraft 1. januar 2021, og det kom tre nye paragrafer:

- § 41: Nulltoleranse og forebyggende arbeid
- § 42: Plikt til å sikre at barnehage barna har et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø (aktivitetsplikt)
- § 43: Skjerpet aktivitetsplikt dersom en som arbeider i barnehagen, krenker et barn

Den nye loven skal sørge for at alle barn får retten til et trygt og godt barnehagemiljø. Den nye loven er sett i sammenheng med Opplæringslovens § 9a, noe som vil gi barnehagene og skolene flere like rutiner. Barn, elever og foresatte vil dermed kunne få en større kunnskap og trygghet, da de vil kjenne igjen retten til et trygt og godt miljø fra de starter i barnehagen til de avslutter videregående opplæring.

Hva er nytt i loven?

- Barnehagen har et ansvar for å følge med på hvordan alle barna har det.

- Alle ansatte har en plikt til å gripe inn, hvis et barn ikke har det bra.
- Barnehagen må undersøke, og sette inn tiltak hvis et barn ikke har det bra.
- Alle som jobber i barnehagen skal melde fra til styrer, hvis de får mistanke om et barn ikke har det trygt og godt.
- Barnehagen må lage en skriftlig plan, hvis et barn ikke har det bra i barnehagen.
- Barnehageeier har ansvar for at barnehagene følger reglene, og legge til rette for at barnehagen oppfyller kravene i loven.

Barnehagen skal sørge for at barna har det trygt og godt (aktivitetsplikt)

Barnehagen har en aktivitetsplikt. Det innebærer at alle som jobber i barnehagen, skal følge med på at barna har det bra. Hvis en ansatt vet om, eller tror at et barn blir mobbet, plaget, eller på andre måter ikke har det bra, skal de alltid:

- Gripe inn og stoppe krenkelsen med en gang.
- Si ifra til styrer i barnehagen.
- Undersøke hva som har skjedd.
- Sette inn tiltak, og lage en plan for å sørge for at barnet får et trygt og godt barnehagemiljø.

Barnehagen må lage en skriftlig plan

Hvis barnehagen får vite at et barn ikke har det bra i barnehagen, må de lage en skriftlig plan for å sikre at barnet får en trygg barnehagehverdag. I planen skal det stå:

- Hvilke problemer som skal løses
- Hva barnehagen har planlagt
- Når tiltakene skal gjennomføres
- Hvem som skal gjennomføre tiltakene
- Når tiltakene skal evalueres

Ombudene mottar færre henvendelser om mistriksel og mobbing fra barnehager enn fra skoler per i dag. Ombudene har gjennom det siste året bidratt på kurs og temakvelder i barnehager, og spesielt knyttet til endringene i barnehageloven. Barnehagene er i gang, og bevisstheten rundt forebygging, foreldreinvolvering og systematisk arbeid er økende. Ombudet ser viktigheten med en bevissthet om at det arbeides systematisk og settes inn tiltak på barnehagenivå, for å kunne sikre gjennomføringsgraden ut videregående opplæring.

“

Å ha mobbeombudet med på laget medvirket til at barnet også ble tøffere i kommunikasjon med skolen, han opplevde å bli hørt og sett.

”

GRUNNSKOLE - DEN STERKE FØLELSEN AV UTENFORSKAP

Utenforskap kan defineres som manglende sosial tilknytning til samfunnet rundt deg (kilde: SNL). Følelse av utenforskap blir dessverre ofte resultatet av å bli utsatt for mobbing, krenkelser og opplevelsen av at ingen ser, forstår og bryr seg.

Fortsatt er det en lang vei å gå før vi når målet om at alle barn skal oppleve et trygt, godt og helsefremmende barnehage-, skole- og oppvekstmiljø. Med utgangspunkt i elevundersøkelsen kan vi regne oss frem til at 2054 barn og unge i grunnskolen i Troms og Finnmark opplever å utsettes for mobbing og krenkelser i ulik grad. At et så stort antall elever opplever å ikke ha et trygt og godt skolemiljø er vanskelig å ta inn over seg - kan det være riktig? Hvilke fortellinger ligger bak et så stort tall? Hvem er disse elevene? Får de den hjelpen og støtten som er nødvendig for at de skal få oppleve et skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring?

De siste årene ser ombudene at flere skoler er blitt bedre på å håndtere det nye lovverket og dermed gjøre en bedre jobb for å hjelpe disse elevene. Allikevel ser ombudene at det for mange fortsatt er en lang vei å gå når det gjelder kvaliteten på arbeidet som gjøres for å skape et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.

«Trine - 13 år» forteller i samtale med mobbeombudet at etter flere år med utestenging og latterliggjøring så trodde hun at det var noe galt med henne. Hver gang hun trodde at noen hadde lyst til å være sammen med henne så grep 'sjefsgjengen' inn. Ved å baksnakke henne, skape situasjoner som satte henne i et dårlig lys så valgte hennes nye potensielle venn henne bort.

Denne historien er en av mange lignende fortellinger. Mens voksne og foreldre i barnehagen og på barneskolen til en viss grad kan kompensere for følelsen av utenforskap, vil følelsen av utenforskap øke med alderen hvis man ikke setter inn riktig hjelp og støtte tidlig og tydelig nok.

Veien mot en løsning på disse utfordringene ligger sannsynligvis i enda bedre å forstå betydningen av å høre til i fellesskapet. Å kunne sette inn tiltak for å både stoppe mobbeadferd, og samtidig jobbe aktivt med å gjenopprette gode relasjoner henger tett sammen.

Hva ser du? Hvordan forstår du det du ser? Hva gjør du med det?

«Trine» sier at av alle de voksne hun møter på skolen så er det bare en det er noen vits i å snakke med. På spørsmål om hva det er han gjør som ikke de andre gjør svarer hun: «Han er flink. Han er snill. Jeg stoler på han. Han er flink til å håndtere situasjoner på en måte som er støttende og troverdig». La oss kalle denne voksne på skolen «Kåre».

Hva er det lærer Kåre gjør som skaper en slik positiv følelse hos Trine?

Kåre utøver det som i forskningen beskrives som en autoritativ voksenrolle. En voksenrolle som beskrives med ord som blant andre støttende, omsorgsfull, bestemt og tydelig.

«Med andre ord, det er ikke likegyldig for en elevs faglige og sosiale utvikling hvilke klasserom han eller hun tilbringer tiden sin i. Elever sosialiseres gjennom det klima læreren skaper i klasserommet. Best ut kommer de elevene som har lærere som praktiserer en autoritativ klasseledelse. Disse lærerne ivaretar elevens behov for omsorg og støtte, og utøver kontroll i form av konsistent etablering og forsterkning av regler, og etablering og oppfølging av strukturer for elevenes aktiviteter.»

uis.no/nb/autoritativ-klasseledelse-hva-er-det

"Skolen ble mer
engasjert rundt
problematikken."

VIDEREGÅENDE OPPLÆRING «ELEVER OG LÆRLINGER MELDER OM AT DET ER UTRYGT Å BE OM HJELP»

Elev- og lærlingombudet legger opp til årlige skolebesøk for møte med elever, elevråd, elevrådskontakt og skolens ledelse. I tillegg møter ombudet på lærlingsamlinger etter forespørsel fra bedrifter og opplæringskontor.

Pga. smittevernsrestriksjoner ble det kun 9 skolebesøk og 5 lærlingsamlinger i fjor.

Målet med skolebesøk og lærlingmøter:

- Elever og lærlinger skal bli kjent med at ombudsstillingene finnes og ombudets arbeidsoppgaver.
- Ombudene skal bli bedre kjent med elever, elevråd, skoler, lærlinger, lærebedrifter og opplæringskontor og deres opplevelser av hverdagene.
- Muligheter for forebyggende fokus som vektlegges i møte med elever og lærlinger er rettigheter og plikter i forhold til medvirkning og arbeid med skole- og arbeidsmiljø.

Flere elever og lærlinger melder om utrygghet i forhold til å be om hjelp, og å si ifra om utfordringer i forhold til egen opplæring, og/eller livssituasjon. Ombudene oppfordrer alle ansatte om å jobbe aktivt for å bygge gode relasjoner til elever og lærlinger slik at de tør å be om hjelp og råd i egen opplæringshverdag.

Eksempel på svar fra elever om tryggheten til å si ifra og å spørre om hjelp hos ansatte på skolen

Ombudenes fokusområder

BARN OG UNGES MEDVIRKNING

Merkbar positiv forbedring i arbeid med elevråd på videregående skoler i region vest.

I Elev- og lærlingombudets mandat og arbeidsoppgaver står det:

Mandat: Elev- og lærlingombudets viktigste oppgave er å styrke og videreutvikle elevers, lærlinger og lærekandidaters medvirkning og deltakelse i opplæringen.

Arbeidsoppgaver: Være en pådriver for at skolene og opplæringsinstitusjonene følger de sentrale styringsdokumenter hva angår elever, lærlinger og lærekandidaters rettigheter og plikter.

Skal drive opplæring og informasjonsarbeid for å øke elever, lærlinger og lærekandidaters bevissthet om rettigheter og plikter når det gjelder medvirkning, planleggingen, gjennomføringen og vurderingen av opplæringen. Dette skal være et supplement og ikke en erstatning i forhold til den oppfølgingen som skolene selv har ansvaret.

Foto:Unsplash.com

Mandat og arbeidsoppgaver for elev- og lærlingombudet er fulgt opp slik:

ÅR	ARBEIDSPROSESS	ANBEFALING I ÅRSRAPPORT	RESULTAT
2017/ 2018	Besøk til alle elevråd for å gjøre seg kjent med ståsted elevmedvirkning Elever ønsker mer opplæring i elevrådsarbeid, og lett tilgjengelig nettressurs for tips og ideer	Styrk elevmedvirkning gjennom å lage systematikk i elevrådskolering. Utarbeid felles retningslinjer for elevråd	Utviklet nettressursen elevråd.no . Lansert høsten 2018
2018/ 2019	Besøk til alle elevråd. Samarbeid med fylkeskommunen, EO og UFR om regionale elevrådsamlinger med fokus på opplæring i elevrådsarbeid, og felles elevrådsamling for alle elevråd. Prosess med utarbeidelse av felles retningslinjer for elevråd sammen med elever og ansatte.	Styrk systematikken i arbeidet med elevmedvirkning: Timeplanfest klassens time Styrk elevrådkontaktens rolle Etabler lærlingråd	Felles retningslinjer for elevråd etablert fra høsten 2019 Regionale elevrådskoleringer hver høst, og felles elevrådskonferanse etter nyttår
2019/ 2020	Besøk til alle elevråd. Samarbeid med fylkeskommunen, EO og UFR om regionale elevrådsamlinger med fokus på opplæring i elevrådsarbeid, og felles elevrådsamling for alle elevråd. Prosess med utarbeidelse av innhold i klassens time med mål om å styrke medbestemmelse, bedre læring og trivsel.	Fortsett arbeidet med å styrke systematikken i medvirkningen for elever og lærlinger. Styrk elevrådkontaktens rolle. Etabler lærlingråd	Elevrådskonferanse vår. Flesteparten av skolene følger opp felles retningslinjer for elevråd, men alle skoler har ikke timeplanfestet klassens time. Utarbeidet plan for innhold i klassens time
2020/ 2021	Pga. smittevernrestriksjoner ble kun halvparten av elevrådene besøkt. Samarbeid med fylkeskommunen, EO og UFR om gjennomføring av 2 digitale elevrådsamlinger	Etabler lærlingråd Styrk elevrådkontaktens rolle med funksjonstillegg og økning av tidsressurs. Styrk samarbeidet mellom elevrådskontakter, klassekontakter og skolens ledelse	Samarbeid med fylkeskommunen om felles møte og erfaringsdeling mellom elevrådskontakter. Etablert systematikk i møter mellom elevrådskontakter. Igangsatt skrivegruppe som produserer nettressurs for elevrådskontakter.

Elevmedvirkning i videregående opplæring

Ombudenes konkrete anbefalinger om tiltak for å styrke elevmedvirkning er fulgt opp av de fleste skoler, og med støtte fra skoleeier.

Ombudene opplever en merkbar positiv forbedring i systematikken rundt elevrådsarbeidet i videregående opplæring i region vest. Det er etablert et godt samarbeid mellom ombud, fylkeskommune, EO og UFR om arrangement av to årlige elevrådsamlinger, en regional samling med fokus på opplæring, og en felles samling med fokus på erfaringsdeling og videreutvikling av elevdemokratiet.

Felles retningslinjer for elevrådsarbeidet styrker elevdemokratiet, men fortsatt har ikke alle skoler timeplanfestet klassens time, og det må jobbes mer strukturert med innholdet i disse timene. En styrking av elevrådkontaktens rolle vil bidra positivt i dette arbeidet. Ombudet foreslår at elevrådkontaktens rolle styrkes med funksjonstillegg og økning av tidsressurs.

Lærlingers medvirkning

Ombudenes gjentatte anbefaling de siste tre år om å etablere lærlingråd er dessverre ikke fulgt opp.

En sterkere og systematisk medvirkning fra lærlinger og lærekandidater vil bidra til kvalitetssikring av yrkesopplæringen. Ombudet anbefaler fylkeskommunen å se til andre som viser gode resultater på lærlingers medvirkning, og her nevnes spesielt Trøndelag og Nordland fylkeskommune. La oss lære av våre nærmeste naboer!

Elevmedvirkning i grunnskole og barns rett til medvirkning i barnehage

Ombudene anbefaler alle barnehager og skoler om å jobbe bevisst og systematisk med tilrettelegginger og arbeidsoppgaver slik at barn og elever gis mulighet å uttrykke sine meninger i trygge og gode oppvekstmiljø. Alle barn har rett til å bli hørt i saker vedrører dem. Dette gjelder uavhengig av eller forutsetninger. Det må alltid vurderes om eleven er hørt godt nok i saken eller en må høre eleven selv.

Barnekonvensjonen, artikkel 12:

“ Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening. Alle barn har rett til å si meningen sin og deres meninger skal bli tatt på alvor å bli hørt og sett. ”

HÅNDBTERING AV EN MOBBESAK ER LANGT MER ENN SAKSBEHANDLING

Systematikk, dokumentasjon og organisering er viktige elementer når en mobbesak/læringsmiljøsak skal håndteres. Men - hvordan man møter menneskene i saken, hvilke ord man bruker er ofte avgjørende for om situasjonen skal komme inn i et positivt spor.

Ord som mobber og offer skaper unødvendig avstand og virker ofte konfliktfremmende. Ombudet anbefaler at man bruker ord om at barn/unge utøver mobbeadferd og barn/unge som blir utsatt for mobbeadferd. En negativ adferd kan man jobbe for å endre, og det innebærer at barnet må få hjelp og støtte til å gjøre slike endringer.

Hvordan kan vi øve oss på å føre samtaler, dialoger som skaper tillit og felles forståelse heller enn avstand, skepsis og fordømmelse? Hvilke ord må vi bruke?

Ombudene fremholder ordene **LYTTE - ANERKJENNE - HANDLE** i sitt arbeid. Kanskje er dette ord som skal være beskrivende for all kommunikasjon når det gjelder å skape felles forståelse og gode løsninger på vanskelige problemstillinger.

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

SJEKKLISTE FOR AKTIVITETSPLAN

For å sikre at barn og unge som opplever å ikke ha et trygt og godt barnehage- eller skolemiljø får systematisk oppfølging, skal det opprettes en skriftlig plan. Denne planen blir ofte vist til som en aktivitetsplan og retningslinjer for denne er beskrevet i Opplæringsloven §9A-4 og i Barnehageloven §42.

Skal lovverket ha effekt er aktivitetsplanen det viktigste dokumentet. I ombudshverdagen ser vi svært varierende kvalitet på disse planene og ofte avventes det for lenge før en slik plan opprettes. En god aktivitetsplan skal være konkret og målrettet. Innholdet skal være forståelig for både barnet/ ungdommen, foreldre og de ansatte. Etter å ha sett hundrevis av slike aktivitetsplaner har ombudene laget en sjekklister som kan brukes til å kvalitetssikre aktivitetsplanen.

MOBBEOMBUDETS SJEKKLISTE FOR AKTIVITETSPLANEN - SKOLE:

- Er barn/foreldre hørt?
- Har barn/foreldre medvirket i arbeidet med planen?
- Er barnets beste beskrevet?
- Hvordan har skolen/barnehagen forstått og beskrevet barnets subjektive opplevelser?
- Er problemet som skal løses beskrevet på en god, tydelig og forståelig måte for alle parter?
- Er tiltakene konkrete og målbare på tre nivåer?
  - **Nivå 1** - tiltak som ivaretar den som er utsatt
  - **Nivå 2** - tiltak som viser hvordan man stopper og følger opp den/de som utfører mobbeadferd?
  - **Nivå 3** - tiltak som viser hvordan man gjenoppretter et godt klasse-/skolemiljø
- Er tiltakene tidfestet?
- Er oppfølgingen av tiltakene kvalitetssikret på en god måte?
- Er dialogen/samarbeidet mellom barnehage/skole og hjem så god at den fremmer barnets helse, trivsel og læring?

ANALYSEROMMET

Ombudene gjentar budskapet om å konkretisere mål og tiltak med et helhetlig blikk for barnet/ ungdommen. Det helhetlige blikket får du gjennom å bruke tid i analysefasen, stille gode spørsmål, analyser og systematisere svarene. Da vil utfordringene sees i et helhetsperspektiv, og en har større muligheter for å treffe med tiltak. Vi anbefaler at denne delen av arbeidet tas inn i et eget «analyserom».

Resultater etter håndtering av mobbesaker får ulikt utfall, og for å lykkes best mulig vil ombudene først og fremst repetere viktigheten av å starte arbeidet gjennom å **LYTTE** og **ANERKJENNE** barnet/ elevens subjektive opplevelse av sin egen situasjon.

Etter at du er blitt kjent med utfordringene må du reflektere og analysere deg frem til mulige tiltak og ulike veier frem mot målet om å få en bedre barnehage/ skolehverdag.

Bruk tid i denne fasen, og still gode spørsmål!

Hva ser du?

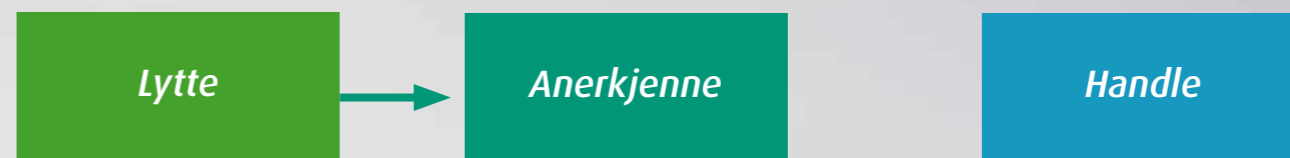
Hvordan tolker du det du ser?

Hva gjør du med det?

Gjennom veiledning og råd til ansatte og foreldre har ombudene utviklet en modell som forklarer analyserommet, og som kan bidra i arbeidet med å reparere utrygge oppvekstmiljø.

I løpet av det siste året har ombudene erfart at kunnskapen om å avdekke mobbing gradvis øker blant ansatte, og vi har en økning i henvendelser om deltakelse sammen med ansatte i refleksjoner om forståelse av utfordringene (avdekking) og drøfting av konkrete tiltak (håndtering).

Vi ønsker å systematisere denne oppgaven av ombudstjenesten, og vil legge opp til at ansatte kan booke tid i analyserommet sammen med ombudene den siste torsdagen hver måned. Informasjon er videreformidlet til barnehage- og skoleeiere.

ANALYSEROMMET

- Hva vet vi?
- Vurdere anvendelse av lover og regler
- Hvordan skal vi finne ut det vi trenger å vite?
- Hvem skal involveres i dette arbeidet?
- Hvordan skal vi sikre god dialog med barn, foreldre og andre involverte?
- Hvem skal lede arbeidet?
- Trenger vi støtte/veiledning?
- Annet

OMBUDENE VURDERER STATUS PÅ TIDLIGERE ANBEFALINGER

“ Det hjelper ikke at politikere vedtar fine ord på et papir som sier hvordan det bør være hvis ikke barnet opplever at det skjer i klasserommet, i gymgarderoben, på SFO, på lekerommet eller i garderoben ”

Ombudene ser ikke noen grunn til å endre sine anbefalinger fra forrige årsrapport, og vil i stedet adressere disse tydeligere til den enkelte barnehage- og skoleeier med forventning om at disse følges enda bedre opp!

Ombudene har valgt å gi en generell vurdering av tidligere anbefalinger, og barnehage- og skoleeiere bes vurdere status innenfor egne ansvarsområder i forhold til hele opplæringsløpet med fokus på fullføring.

Vurderingene gjøres kort gjennom følgende fargeskala:

En merkbar
positiv
forbedring

Forbedring i
riktig retning,
må fortsatt
følges opp

Ingen endring.
Må bli bedre.

Jobber aktivt og systematisk både med ansatte, barn/ unge og foreldre. Har skapt relasjoner mellom menneskene i organisasjonen som gjør at man sikrer gode og positive prosesser i alle ledd.

Er godt i gang med arbeidet og bygger gradvis bedre rutiner og systematikk. Jobber aktivt med å skape en felles forståelse blant ansatte, barn/unge og foreldre.

Har fortsatt utfordringer med å skape forståelse og tillit for utfordringene knyttet til barnehagelovens kap.8 og opplæringslovens kap.9a. Stort sprik i hvordan ansatte, barn/unge og foreldre opplever arbeidet og innsatsen.

ANBEFALINGER FOR BARNEHAGER OG SKOLER

Anbefaling 1: Arbeidet med å sikre et trygt og godt barnehage-, skole- og oppvekstmiljø må i enda større grad konkretiseres.

Anbefaling 2: Bedre kvalitet på samarbeidet mellom barnehagen/skolen og hjemmet.

Anbefaling 3: Øke ansattes kompetanse på barnehageloven kap.8 og opplæringsloven kap.9A

Ombudene erfarer at det er større grad av trygghet når det gjelder lovverket og hva subjektiv opplevelse betyr. Fortsatt er det allikevel et stort sprik både mellom ulike organisasjoner, og ofte også i praksisen internt i den enkelte organisasjon. Ombudet velger derfor å skalere situasjonen som både grønn, gul og rød. Kunnskapen om lovverket er kommet mer på plass, men måten det håndteres på er fortsatt for ulik.

Ombudene vurderer at noen barnehager og skoler er grønne, noen gule og noen er røde. Hvordan vurderer du din barnehage eller skole?

ANBEFALINGER FOR VIDERE- GÅENDE OPPLÆRING

“ Super hjelp. Godt med støtte i saken ang. mitt barn når man står alene mot systemet. Hilsen en pappa ”

År 2017/2018: Elev- og lærlingombudet

Styrk elevmedvirkningen gjennom systematikk i elevrådskoleringen	Årlige regionale og felles elevrådskoleringer
Etabler ressursteam/ innsatsteam med kompetanse på å håndtere mobbesaker	Store variasjoner fra skole til skole
Utarbeid rutiner som ivaretar alle krav i opplæringslovens kap 9A med aktivitetsplan og dokumentasjonsplikt	Rutiner bør fortsatt skriftliggjøres i et enklere språk som også elever forstår
Etabler lærlingråd	Ikke igangsatt

År 2018/2019: Elev- og lærlingombudet

Styrk skolenes og den enkeltes ansattes evne til håndtering av kap 9A i skolehverdagen	Ansatte melder behov for mer opplæring i praktisering og håndtering av 9A gjennom alle skolehverdager
Utarbeid elev- og lærlingvennlige rutiner og prosedyrer	Elever forteller at rutiner og prosedyrer er vanskelig å forstå og finne frem til
Informer om undervisningstilbud i samisk på skolenes hjemmesider	Elever vil vite om organisering av timeplan, og om samisk lærer er stedlig eller ikke, ved søking til de ulike skoler
Informer om omvalgsmuligheter fram til fullføring	Lag en bedre skriftlig og tilgjengelig oversikt over tilpassete omvalgsmuligheter fram mot fullføring. Positivt med muligheter for karriereveiledning for unge over 19 år.
Etabler lærlingråd	Ikke igangsatt
Styrk foreldresamarbeid	Variasjoner i foreldresamarbeidet med de ulike skoler. Bør det være en felles standard?
Styrk elevmedvirkningen	Felles retningslinjer for elevrådsarbeid er etablert. 2 årlige elevrådsamlinger gjennomføres av skoleeier i samarbeid med ombud, EO og UFR.
Styrk arbeidet med helse, trivsel og læring, også i kantina	Utvalget i de ulike kantiner er svært varierende. Kantina som trygt rom for alle er svært varierende. Tilstedeværelse av ansatte som følger med, og griper inn, i forhold til krenkelser i kantina er svært varierende. Bruk kantina mer aktivt for å styrke helse, trivsel og læring.
Styrk skolehelsetjenesten	Svært varierende tilbud ved de ulike skoler

Konkretiser arbeidet med sosial læring og livsmestring	Lag mer konkrete aktiviteter og øvingsarenaer gjennom alle skoledager.
Bedre kvalitet på samarbeidet mellom bhg/ skole og foreldre	Konkretiser rutiner for de ulike møteare- naene mellom hjem og skole.
Øk ansattes kompetanse på opplæringslovens kap 9A, spesielt aktivitetsplikten og aktivitetsplanen	Ansatte melder behov for mer opplæring i praktisering og håndtering av 9A gjennom alle skolehverdager
Etabler støtteapparat for bedrifter og opplæringskontor i oppfølging av tidlig innsats for lærlinger med utfordringer i forhold til psykisk helse og rus	Ingen støtteapparat, med unntak av PPT/OT, fastlegeordningen og bedriftenes egne og varierende ressurser.
Bedre informasjon og oppfølging i alle overganger, fra bhg-grunnskole, grunnskolevg, og fra elev til lærling/lærekandidat	Store variasjoner i systematiken rundt oppfølging av overgangene, spesielt i forhold til overgang grunnskole til videregående, og fra elev til å bli lærling
Fortsett arbeidet med å styrke systematikken i medvirkningen for elever. Styrk elevrådkontaktens rolle.	Elevmedvirkning styrkes stadig. Igangsatt arbeid med å styrke elevrådkontaktens rolle.
Etabler lærlingråd	Fortsatt ikke igangsatt arbeid med å etablere lærlingråd.

ÅR 2020/2021

Ombudene anbefaler fylkeskommunen om å ta et helhetlig blikk, og vurdere status på ombudenes anbefalinger innenfor eget ansvarsområde.

For å sikre fullføring bør det stilles spørsmål ved:

- Er informasjonen til elever, lærlinger og foresatte tilgjengelig i et brukervennlig språk?
- Hvordan er elever og lærlingers muligheter for å få tidlig hjelp i forhold til egen psykisk helse?
- Hvordan sikres en god overgang for elevene fra grunnskole til videregående skole?
- Hvordan sikres en god overgang fra skole til lærebedrifter?
- Kan rådgivning om karrierereveiledning for ungdommer under 19 år styrkes ytterligere gjennom å etablere et tettere samarbeid mellom rådgiverne i skolen og karrierereveiledning?
- Er informasjon om studietilbud med stedlig samisklærer tilgjengelig ved tidspunktet elever skal søke seg inn på den aktuelle skolen?
- Er systemet for tilsyn med lærebedrifter tilstrekkelig for å få nødvendig informasjon om lærebedriftenes ansvarsoppgaver i oppfølging av lærlinger?
- Hva er konsekvensene av at det i dag gis et ulikt tjenestetilbud for elever og lærlinger bosatt i region og region vest?
- Er det mulig å styrke elevrådkontaktens rolle gjennom økt tidsressurs, evt også funksjonstillegg, for å bidra til bedre elevmedvirkning?
- Vil et lærlingråd være hensiktsmessig for å få en bedre kvalitetsikring av hele opplæringsløpet gjennom at fylkeskommunen får nærmere kjennskap til lærekandidaters og lærlingers arbeidshverdager?

Er informasjonen i et brukervennlig språk?

Hvordan sikre god overgang fra grunnskole til vgs?

Er tilsynet med lærebedriftene tilstrekkelig?

Hvordan styrke elevrådkontaktens rolle?

OMBUDENE VURDERER!

Et særskilt blikk bør rettes imot om hele laget jobber sammen rundt barnet/ ungdommen? Ombudene i Troms og Finnmark ser i flere tilfeller der barn/ unge får hjelp eller er henvist til andre hjelpeinstanser, som PPT (pedagogisk-psykologisk tjeneste), BUP (Barne- og ungdomspsykiatri), helsesykepleier og/eller barnevernet, at det ikke blir opprettet saker som sikrer eleven rettigheten til et trygt og godt skolemiljø, jf. § 9A i opplæringsloven. I urovek-kende mange saker blir søkelyset på et trygt og godt skole- og læringsmiljø satt til side av skolen når eleven er i

kontakt med en hjelpeinstans. For eksempel vil barn som går til faste samtaler med helsesykepleier, også kunne ha behov for en tiltaksplan etter § 9a. For noen barn vil både barnevern, PPT, BUP og helsesykepleier være aktivt inne. Disse barna/ungdommene trenger tett oppfølging fra skolen med systematiske og gode tiltak for at de ikke skal stå på sidelinjen i sitt eget liv. Tiltak som blir satt i gang av og ivarettatt av kjente nære relasjoner, vil kunne lykkes bedre enn tiltak som følges opp av hjelpeinstanser.

OMBUDENES ANBEFALINGER

TIL BARNEHAGE- OG SKOLEEIERE FOR VIDEREUTVIKLING AV OMBUDSTJENESTEN

Ombudene sendte ut årsrapporten for 2019/2020 til alle kommunene i Troms og Finnmark i februar 2021. Vi ba der om tilbakemelding på rapporten og la ved et tilbakemeldingsskjema. For at ombudene skal kunne gjøre en enda bedre jobb og få mer kunnskap om de vurderingene som gjøres lokalt i hver kommune er det viktig med denne tilbakemeldingen. Ombudene takker kommunene Balsfjord, Harstad, Kvæangen, Kåfjord, Lyngen, Tjeldsund og Vadsø for tilbakemeldingene.

Vi anbefaler alle barnehage- og skoleeiere å gi ombudene tilbakemelding på årets rapport slik at vi på en enda bedre måte kan hjelpe barn og unge i din kommune til å få et trygt og godt barnehage-, skole og oppvekstmiljø.

Ombudene informerer fylkeskommunen som skoleeier om innholdet i årsrapporten, og ønsker fra i år å legge opp til at også fylkeskommunen vurderer rapporten med en skriftlig tilbakemelding.

OMBUDENES ANBEFALING TIL FYLKESTINGET FOR VIDEREUTVIKLING AV TJENESTEN

Ombudene følger opp tidligere anbefalinger, og ber fortsatt fylkestinget om å vurdere ansettelse av elev- og lærlingombud med ansvar for region øst. Pr i dag gis et ulikt tjenestetilbud for elever, lærekandidater og lærlinger bosatt i region øst og vest. Det vil være en stor fordel om ombudstjenesten styrkes med ansatte som behersker samisk språk.

I forhold til det nasjonale arbeidet som foregår rundt ordningen med mobbeombud, anbefales det at fylkestinget tar en tydelig stemme i forhold til å videreutvikle en regional tilpasset ombudstjeneste for barn og unge bosatt i Troms og Finnmark.

“ Vi anbefaler alle barnehage- og skoleeiere å gi ombudene tilbakemelding på årets rapport ”

